

6 Oppimaan oppimisen arviointi tehostetun ja erityisen tuen näkökulmasta

Meri Lintuvuori^{7}, Ninja Hienonen*, Jarkko Hautamäki*

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki jakautuu kolmelle tuen tasolle: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaisen opetuksen ohella riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Tukea tulee antaa heti kun tuen tarve ilmenee. (Perusopetuslaki 628/1998; Opetushallitus, 2014.) Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla oppilaita tuetaan mahdollisimman varhaisessa. Säännöllistä tukea ja useita tukimuotoja oppimisessa ja koulunkäynnissään tarvitsevalle oppilaalle annetaan tehostettua tukea pedagogiseen arvioon perustuen hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Mikäli oppilas tarvitsee kokonaisvaltaisempaa tukea, annetaan hänelle erityistä tukea, jonka aloittaminen perustuu pedagogiseen selvitykseen ja sen pohjalta tehtyyn viralliseen erityisen tuen päätökseen. (Opetushallitus, 2014.)

Tässä luvussa tarkastellaan tehostetun ja erityisen tuen tasoja, sillä yleinen tuki on niin vaikeasti rajattavissa, että sitä ei edes tilastoida. Osa-aikaisen erityisopetuksen osalta tilastoista on kuitenkin laskettavissa, mikä osuus siitä annetaan osana yleistä tukea (esim. Lintuvuori, 2015): lukuvuonna 2015–2016 yhteensä 60 prosenttia osa-aikaisesta erityisopetuksesta annettiin yleisen tuen osana, 28 prosenttia tehostetun tuen osana ja 12 prosenttia erityisen tuen osana (SVT, 2017). Vuoden 2017 oppimaan oppimisen arvioinnin yhteydessä kuitenkin kerättiin tieto myös oppilaan saamasta yleisestä tuesta. Koska yleiseen tukeen ei liity pakollisia pedagogisia asiakirjoja, olivat koulujen tulkinnat yleisen tuen osalta niin vaihtelevia, että ne rajattiin analyysien ulkopuolelle. Osassa kouluista yleisen tuen tulkittiin kuuluvan jokaisen oppilaan hyvään perusopetukseen, kun taas osassa kouluja ilmeisesti rajatumminkin esimerkiksi vain, jos oppilaalle oli tehty yleisen tuen oppimissuunnitelma.

Valtakunnallisten tilastojen mukaan tehostettua tukea saavia oppilaita oli tilastojen keruun ajankohtana syksyllä 2016 yhteensä 9 prosenttia kaikista perusopetuksen oppilaista ja yhdeksäsluokkalaisista osuus oli 8,9 prosenttia. Vastaavat luvut erityisen tuen osalta olivat 7,5 prosenttia perusopetuksen oppilaista ja 10 prosenttia yhdeksännen luokan oppilaista (SVT, 2017). Erityisen ja tehostetun tuen tarjonnassa on kuitenkin laajalti hajontaa kuntien ja alueiden välillä (Lintuvuori, Jahnukainen & Hautamäki, 2017; Lintuvuori & Vainikainen, 2018).

⁷ Jaettu ensimmäinen kirjoittajuus.

Suomen koulujärjestelmä on PISA (engl. *Programme for International Students Assessment*) -tulosten näkökulmasta näyttäytynyt hyvin tasa-arvoisena, sillä oppilaiden osaamiserot ovat olleet pieniä muihin maihin verrattuna (esim. OECD 2016; Vainikainen & Hautamäki, 2018; Vettenranta ym., 2016). Laadukasta tukijärjestelmää, yksilöllisesti suunniteltua ja joustavaa tukea sekä osa-aikaista erityisopetusta on pidetty Suomen hyvien tulosten merkittävinä taustatekijöinä (Jahnukainen, 2011; Kivirauma & Ruoho, 2007; Sabel, Saxenian, Miettinen, Kristensen & Hautamäki, 2011). Vuoden 2015 PISA-tutkimuksessa mitatun luonnontieteiden osaamisen heikentyminen johtuu kuitenkin suurelta osin heikosti suoriutuvien oppilaiden osuuden kasvusta, ja PISA-tutkijat ovat päättelleet, että oppilaiden saama yksilöllinen oppimisen tuki ei ole ollut riittävää (Vettenranta ym., 2016). Vainikainen & Hautamäki (2018) ovat tarkastelleet tukea tarvitsevien oppilaiden tilannetta vuoden 2015 luonnontieteen PISA-tulosten osalta, vaikka toteavatkin, että tukea tarvitsevien oppilaiden tulosten tarkastelu on haastavaa tuen saantia koskevien puutteellisten tietojen vuoksi. Tulosten mukaan tukea tarvitsevien oppilaiden luonnontieteen osaaminen (keskiarvo $ka = 444$) oli selvästi muiden oppilaiden osaamistasoa heikompaa ($ka = 546$). Luonnontieteen oppimistulosten vaihtelu oli pääosin yksilötason ilmiö ja koulun selitysosuus oli 7,5 prosenttia. Tässä teoksessa raportoitavassa oppimaan oppimisen arviointitutkimuksessa koottiin PISA-tutkimusta tarkempaa tietoa oppilaiden tuen tasoista, ja seuraavaksi oppimaan oppimisen osaamistehtävissä suoriutumista tarkastellaan tuen saannin mukaan muodostettujen ryhmien välillä.

6.1 Tutkimustehtävät ja toteutus

Tässä luvussa tarkastellaan ensin, kuinka tehostettua ja erityistä tukea saavat yhdeksännen luokan oppilaat jakautuvat valtakunnallisessa oppimaan oppimisen arvioinnin aineistossa maakunnittain ja aluehallintovirastojen (AVI) toimialueittain. Lisäksi analysoidaan tukea saaneiden oppilaiden suoriutumista oppimaan oppimisen osaamistehtävissä, jotka on kuvattu tarkemmin teoksen alussa.

Erityisopettajat täyttivät arvioinnin yhteydessä oppilaskohtaisesti tiedot oppilaan saamasta yleisestä, tehostetusta ja erityisestä tuesta. Analyyseissa ovat mukana ne oppilaat, joiden osalta tämä tieto saatiin. Arvioinnin aineistoa täydennettiin maakunta- ja AVI-alue tiedoin (SVT, 2016).

Tehostettua tai erityistä tukea saavien oppilaiden joukkoa ei ole erillisenä ryhmänä aiemmin analysoitu oppimaan oppimisen valtakunnallisissa arvioinneissa. Tätä tutkimusosiota varten analysoitiin ja kuvailtiin ensin tukea saaneiden oppilaiden määriä ja arviointiin osallistumista sekä alueellista jakautumista aineistossa. Tämän jälkeen oppilaat jaettiin analyyseja varten kolmeen ryhmään: 1) tehostettua tukea saaneet oppilaat, 2) erityistä tukea saaneet oppilaat ja 3) muut oppilaat, joka sisältää kaikki ne oppilaat, jotka eivät olleet saaneet tehostettua tai erityistä tukea

yhdeksännen luokan aikana. Ryhmien välisiä eroja osaamistehtävien ratkaisuprosenteissa tarkastellaan yhdensuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) ja post hoc -testinä käytetään Bonferronia.

Erityisopettajille lähetetyt lomakkeet palautuivat 72 koulusta 459 luokalta, ja tuitiedot saatiin 7 423 oppilaan osalta. Oppimaan oppimisen arvioinnin tehtäviin osallistui tästä joukosta 6 217 oppilasta. Osaamistehtäviin osallistuminen vaihteli tehtävittäin, mikä on kuvattu tarkemmin analyysien yhteydessä. Vastaajajoukko on kuvattu maakunnittain taulukossa 6.1.

Taulukko 6.1 Otoksen kuvaus maakunnittain (SVT, 2016)

	Otoksen kuvaus						Tukitieto		Osallistuneet	
	Koulut			Oppilaat			Koulut		Oppilaat	
Maakunta	Tilasto	Otos	%*	Tilasto	Otos	%*	n	%*	n**	%*
Uusimaa	542	17	3,1	16676	2066	12,4	16	3,0	1489	8,9
Varsinais-Suomi	208	5	2,4	4885	623	12,8	5	2,4	469	9,6
Satakunta	119	4	3,4	2320	339	14,6	3	2,5	215	9,3
Kanta-Häme	86	3	3,5	1944	315	16,2	2	2,3	191	9,8
Pirkanmaa	185	6	3,2	5222	665	12,7	5	2,7	445	8,5
Päijät-Häme	70	5	7,1	2146	547	25,5	4	5,7	309	14,4
Kymen-laakso	82	3	3,7	1910	320	16,8	2	2,4	200	10,5
Etelä-Karjala	51	3	5,9	1348	254	18,8	3	5,9	216	16,0
Etelä-Savo	78	4	5,1	1529	379	24,8	4	5,1	261	17,1
Pohjois-Savo	115	4	3,5	2746	342	12,5	3	2,6	186	6,8
Pohjois-Karjala	73	6	8,2	1656	671	40,5	5	6,8	454	27,4
Keski-Suomi	118	4	3,4	2863	348	12,2	3	2,5	229	8,0
Etelä-Pohjanmaa	141	3	2,1	2323	488	21,0	3	2,1	414	17,8
Pohjanmaa	136	3	2,2	1957	349	17,8	2	1,5	221	11,3
Keski-Pohjanmaa	55	2	3,6	864	170	19,7	2	3,6	144	16,7
Pohjois-Pohjanmaa	211	3	1,4	5156	214	4,2	3	1,4	187	3,6
Kainuu	37	1	2,7	780	88	11,3	0	0,0	0	0,0
Lappi	103	7	6,8	1851	830	44,8	5	4,9	587	31,7
YHTEENSÄ	2410	83	3,4	58176	9008	15,4	70	2,9	6217	10,6

* Otokseen osuneiden prosenttiosuus.

** n = oppilas osallistunut oppimaan oppimisen arviointiin ja hänen osaltaan on saatu tiedot tuesta. Otos on tehty vuoden 2015 oppilaitosrekisterin perusteella.

6.2 Tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuudet sukupuolen, äidin koulutuksen ja alueen mukaan

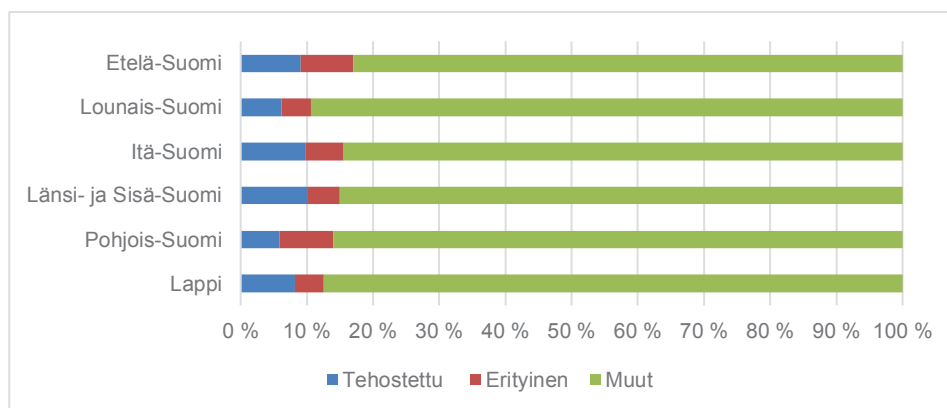
Aineistossa oli 803 (10,8 %) tehostettua tukea ja 571 (7,7 %) erityistä tukea saavaa oppilasta. Tehostettua tukea saaneista oppilaista 59 prosenttia oli poikia ja erityistä tukea saaneista poikia oli 66 prosenttia.

Äidin koulutuksen mukaan tarkasteltuna tehostettua ja varsinkin erityistä tukea saaneiden oppilaiden äidit olivat matalammin koulutettuja kuin muiden oppilaiden äidit. Esimerkiksi erityistä tukea saaneiden oppilaiden äideistä peruskoulun varassa oli 21 prosenttia, kun vastaava osuus muiden äideillä oli noin 7 prosenttia. Äitien keskimääräinen koulutustaso on esitetty ryhmittäin taulukossa 6.2.

Taulukko 6.2 Äidin koulutus tuen saannin mukaisissa oppilasryhmissä (n = 7 623)

	Kansa- tai peruskoulu	Toinen aste, ylempi keskitaso	Alempi tai ylempi korkeakoulututkinto
Tehostettu tuki	13,5 %	65,6 %	20,9 %
Erityinen tuki	21,1 %	69,0 %	9,9 %
Muut oppilaat	6,8 %	57,8 %	35,4 %
Kaikki oppilaat yhteensä	8,1 %	59,0 %	32,9 %

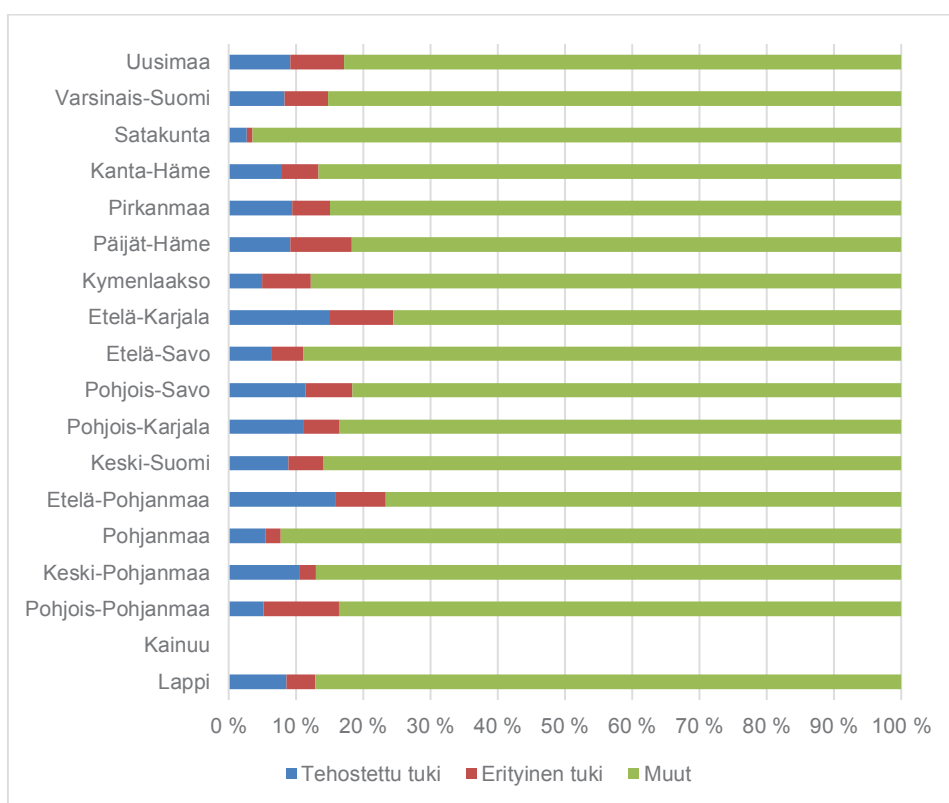
Tarkasteltaessa arviointiaineiston tehostettua tai erityistä tukea saaneiden oppilaiden jakautumista AVI-alueittain voidaan havaita, että tukea saavien oppilaiden osuudet vaihtelevat jonkin verran (Kuvio 6.1). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden osuus oli korkein Länsi- ja Sisä-Suomessa (10 %) ja matalin Pohjois-Suomessa (5,9 %). Erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuudet vaihtelivat Lapin 4,3 prosentista Pohjois-Suomen 8,1 prosenttiin.

Kuvio 6.1 Tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuudet arviointiaineistossa AVI-alueittain

Maakunnittain tuen tarjontaa arviointiaineistossa tarkasteltaessa voidaan huomata, että vaihtelu oli maakuntien tasolla laajempaa kuin AVI-alueittain tarkasteltuna

(Kuvio 6.2). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden osuudet vaihtelivat kaikkiaan Satakunnan 2,7 prosentista Etelä-Pohjanmaan 15,8 prosenttiin. Samoin erityistä tukea saaneiden oppilaiden osalta vaihteluväli oli Satakunnan 0,9 prosentista Pohjois-Pohjanmaan 11,2 prosenttiin. Kainuun osalta tietoja ei saatu otokseen osuneesta koulusta lainkaan.

Kuvio 6.2 Tehostetun ja erityisen tuen osuudet maakunnittain

Valtakunnallisten tilastojen mukaan maakunnittaiset erot vaihtelevat tehostettua tukea saaneiden oppilaiden osalta Kainuun (6 %) ja Etelä-Pohjanmaan (7,3 %) matalimmista osuuksista Pohjois-Karjalan korkeimpaan 10,6 prosentin osuuteen (SVT, 2017). Arvioinnin aineistoon verrattaessa mainituista maakunnista Pohjois-Karjalan 11 prosentin osuus vastaa hyvin valtakunnallisten tilastointien osuutta, mutta Etelä-Pohjanmaalla (15,8 %) on arviointiaineistoon osunut yli kaksinkertainen määrä tehostettua tukea saaneita oppilaita valtakunnalliseen tilastoon (7,3 %) verrattuna (Taulukko 6.3 seuraavalla sivulla).

Etelä-Pohjanmaan maakunnan ohella suurimpia eroja tilastojen kuvaamiin maakunnittaisiin osuuksiin esiintyi Satakunnassa, jossa tehostettua tukea saavia oppilaita osui arvioinnin aineistoon 70 prosenttia vähemmän kuin valtakunnallisissa tilastoissa. Myös Kymenlaaksossa sekä Pohjanmaalla tehostettua tukea saavia

oppilaita osui aineistoon noin puolet vähemmän kuin tilastoissa. Toisaalta Etelä-Karjalassa tehostetun tuen oppilaita oli vajaa puolet enemmän kuin tilastoissa.

Erityistä tukea saavien oppilaiden osalta tilastojen kuvaamat maakunnittaiset erot vaihtelivat Kymenlaakson korkeimman osuuden 11,7 prosentista Keski-Pohjanmaan matalimpaan 5 prosentin osuuteen (SVT, 2017). Molemmissa maakunnissa aineistossa erityistä tukea saavia oppilaita oli noin 40–50 prosenttia vähemmän kuin tilastoissa. Suurin ero tilastoihin nähden oli Satakunnassa, jossa erityistä tukea saavia oppilaita oli arvioinnin aineistossa 90 prosenttia vähemmän kuin maakunnittaiset tilastot osoittavat. Sen sijaan Pohjois-Pohjanmaalla aineistossa oli noin kaksinkertainen määrä erityistä tukea saavia oppilaita tilastoihin nähden. Kaikki maakunnittaiset erot aineiston ja tilastojen välillä on esitetty alla taulukossa 6.3.

Taulukko 6.3 Tehostettua (TT) ja erityistä tukea (ET) saaneiden oppilaiden osuudet arvioinnin aineistossa sekä valtakunnallisissa tilastoissa maakunnittain (SVT, 2017)

Maakunta	Arvioinnin aineisto		Tilastot 2016		Tilastot vs. aineisto	
	Tehostettu tuki	Erityinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki	TT erotus %	ET erotus %
Uusimaa	9,2	7,9	8,6	8,4	7,0	-5,5
Varsinais-Suomi	8,4	6,4	9,9	9,6	-15,7	-33,1
Satakunta	2,7	0,9	8,6	8,6	-69,2	-89,8
Kanta-Häme	7,9	5,4	8,9	6,4	-10,8	-15,6
Pirkanmaa	9,5	5,6	10,1	5,8	-6,2	-4,1
Päijät-Häme	9,2	9,2	10,1	9,8	-9,4	-6,6
Kymenlaakso	5,0	7,2	10,1	11,7	-50,5	-38,5
Etelä-Karjala	15,0	9,5	10,3	8,1	45,8	17,2
Etelä-Savo	6,3	4,8	9,0	7,7	-29,7	-38,3
Pohjois-Savo	11,4	7,0	10,0	6,6	14,0	6,4
Pohjois-Karjala	11,0	5,5	10,6	7,5	4,1	-26,5
Keski-Suomi	8,9	5,2	9,3	5,4	-4,2	-4,3
Etelä-Pohjanmaa	15,8	7,6	7,3	6,9	116,2	9,9
Pohjanmaa	5,4	2,3	9,8	5,5	-44,5	-58,4
Keski-Pohjanmaa	10,6	2,4	9,1	5,0	16,4	-53,0
Pohjois-Pohjanmaa	5,1	11,2	7,8	5,5	-34,1	103,8
Kainuu			6,0	6,3	-100,0	-100,0
Lappi	8,6	4,3	7,4	5,8	15,5	-25,2

6.3 Tukea saavien oppilaiden suoriutuminen osaamis-tehtävissä

Seuraavaksi tarkastellaan tukea saavien oppilaiden suoriutumista oppimaan oppimisen arvioinnin osaamistehtävissä seuraavien kolmen ryhmän välillä: tehostettua tukea saaneet oppilaat, erityistä tukea saaneet oppilaat sekä muut oppilaat. Kuten edellä kerrottiin, tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden osuudet vaihtelevat arviointiaineistossa maakunnittain sekä eroavat valtakunnallisista tilastoista.

Analyseissa tarkastellaan, miten tuen saannin mukaan luokitellut kolme ryhmää eroavat toisistaan päättelytaitoa, matemaattista ajattelua ja luetun ymmärtämistä mittaavissa tehtävissä. Lisäksi ryhmien välisiä eroja tarkastellaan erillisillä työmuistia ja päättelytaitoa (mekaniikka) mittaavilla tehtävillä. Tehtävät on esitelty tarkemmin teoksen alussa luvussa 2. Osaamistehtäviin osallistui tehostettua tukea saavia oppilaita tehtävästä riippuen 586–614. Erityistä tukea saavien oppilaiden määrät vaihtelivat välillä 371–391. Oppimaan oppimisen arvioinnin tehtävien ratkaisuprosenttien keskeisimmät tunnusluvut on esitetty taulukossa 6.4 tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden osalta.

Taulukko 6.4 Tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden keskeiset tunnusluvut osaamistehtävittäin (n = vastaajien määrä, ka = keskiarvo, mo = moodi, kh = keskihajonta, min = pienin havaittu arvo, max = suurin havaittu arvo)

Tuen taso		Päättele %	Matema- tiikka %	Luetun ym- märtäminen %	Mekaniikka %	Katso ja muista %
Tehostettu	N	609,00	614,00	610,00	586,00	592,00
	Ka	27,22	22,57	36,17	48,75	39,51
	Mo	21,05	15,00	36,36	50,00	40,00
	Kh	13,92	14,56	12,99	20,34	21,07
	Min	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Max	84,21	80,00	86,36	100,00	100,00
Erityinen	N	387,00	391,00	391,00	371,00	382,00
	Ka	21,90	17,57	34,12	42,78	38,19
	Mo	21,05	15,00	36,36	30,00	60,00
	Kh	12,64	12,24	11,60	18,57	21,54
	Min	0,00	0,00	4,55	0,00	0,00
	Max	84,21	75,00	81,82	90,00	90,00

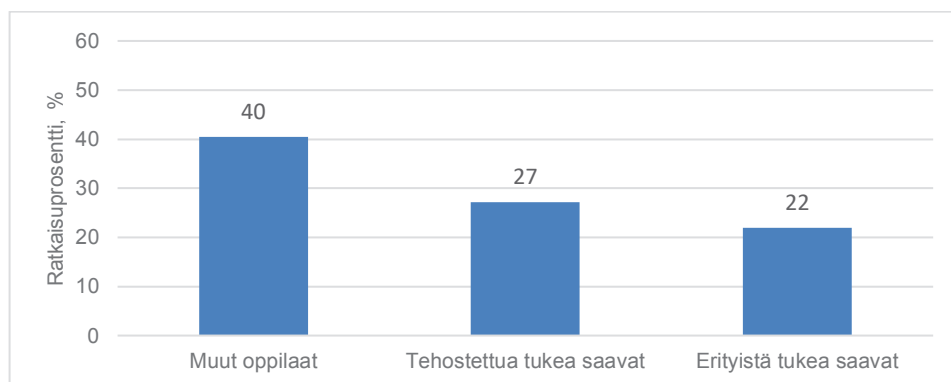
Niin tehostettua kuin erityistäkin tukea saaneiden oppilaiden osalta ratkaisuprosenttien suurimmat arvot nousevat varsin korkeiksi. Tarkasteltaessa esimerkiksi moodin (aineistossa useimmiten esiintyvä arvo) mukaisia ratkaisuprosentteja, tehostettua ja erityistä tukea saavat oppilaat suoriutuivat keskimäärin yhtä hyvin lukuun ottamatta mekaniikan päättelytaidon ja työmuistin tehtävää. Työmuistia mittavassa tehtävässä

erityistä tukea saaneet oppilaat pärjäsivät keskimäärin tehostettua tukea saaneita oppilaita paremmin. Kuitenkin ratkaisuprosenttien keskiarvoja tarkasteltaessa tehostettua tukea saaneet oppilaat suoriutuivat paremmin kaikissa tehtävissä.

Seuraavaksi tukea saavien oppilaiden suoriutumista oppimaan oppimisen arvioinnin eri osaamistehtävissä tarkastellaan seuraavan kolmen ryhmän välillä: tehostettua tukea saaneet oppilaat, erityistä tukea saaneet oppilaat sekä muut oppilaat.

Päätelytaidon tehtävät

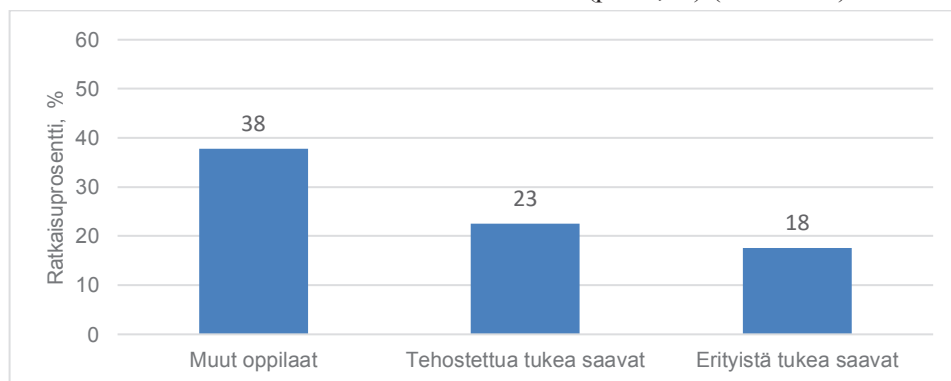
Ryhmien välillä oli eroja päätelytaidon tehtävissä ($F(2,7569) = 312,79$, $p < 0,001$) (Kuvio 6.3). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli 27, erityistä tukea saaneiden oppilaiden 22 ja muiden oppilaiden 40. Kaikkien ryhmien välillä olevat erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$).

Kuvio 6.3 Ryhmien väliset erot päätelytaidon tehtävissä; ratkaisuprosenttien keskiarvo

Matemaattisen ajattelun tehtävät

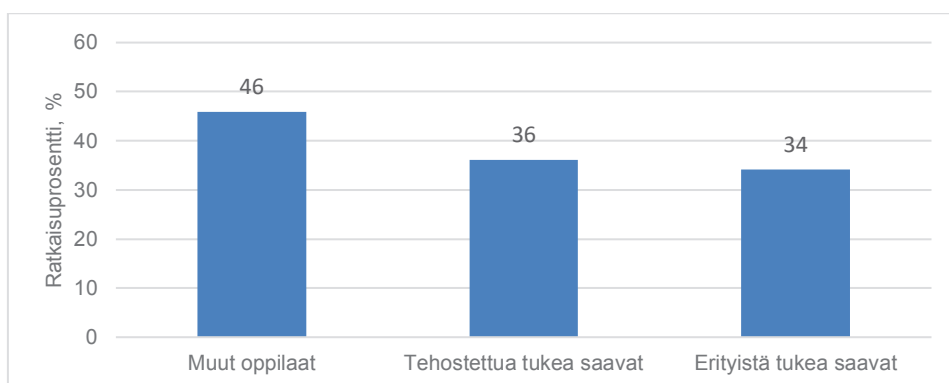
Matemaattisen ajattelun tehtävissä ryhmien välillä oli eroja ($F(2,7676) = 326,27$, $p < 0,001$). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli 23, erityistä tukea saaneiden oppilaiden 18 ja muiden oppilaiden 38. Kaikki ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) (Kuvio 6.4).

Kuvio 6.4 Ryhmien väliset erot matemaattisen ajattelun tehtävissä; ratkaisuprosenttien keskiarvo

Luetun ymmärtämisen tehtävät

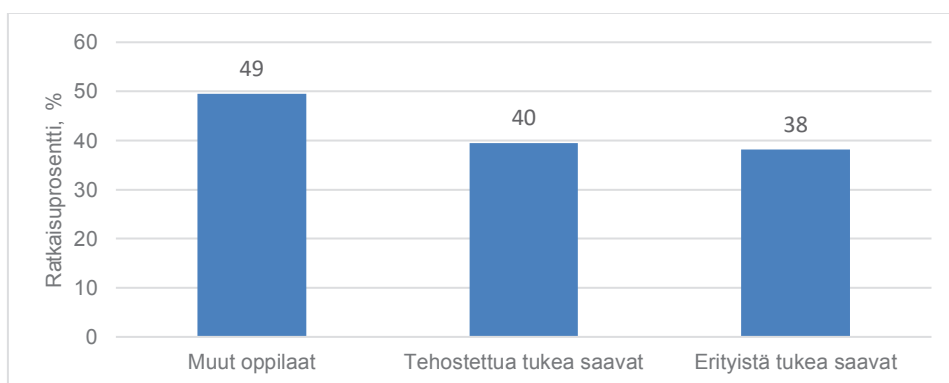
Luetun ymmärtämisen tehtävissä ryhmien välillä oli eroja ($F(2,7572) = 180,17$, $p < 0,001$). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli 36, erityistä tukea saaneiden oppilaiden 34 ja muiden oppilaiden 46. Tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Molemmat tukea saavien oppilaiden ryhmät erosivat muiden oppilaiden ryhmästä ($p < 0,05$) (Kuvio 6.5).

Kuvio 6.5 Ryhmien väliset erot luetun ymmärtämistä mittaavissa tehtävissä; ratkaisuprosenttien keskiarvo

Työmuistia mittaava tehtävä

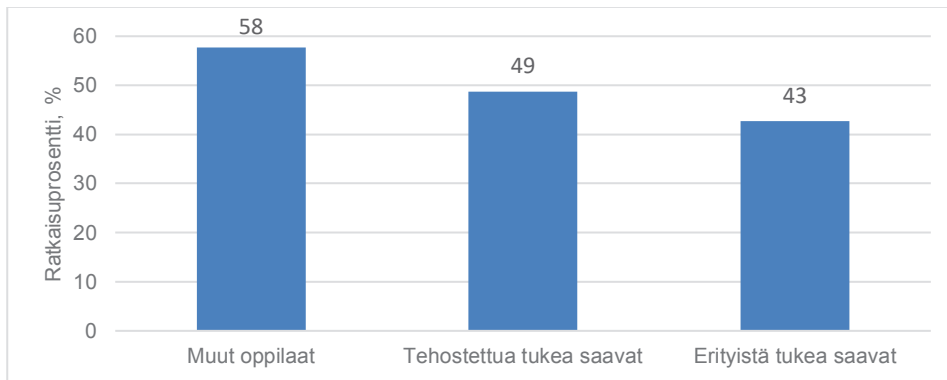
Työmuistia mittaavassa tehtävässä ryhmien välillä oli eroja ($F(2,7252) = 97,46$, $p < 0,001$). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli 40 ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden keskiarvo oli 38, eikä ero ollut tilastollisesti merkitsevä. Molemmat tukea saavien oppilaiden ryhmät erosivat muiden oppilaiden ryhmästä ($k_a = 49$) tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,05$) (Kuvio 6.6).

Kuvio 6.6 Ryhmien väliset erot työmuistia mittaavassa tehtävässä; ratkaisuprosenttien keskiarvo

Päätelytaidon mekaniikkatehtävä

Päätelytaitoa mittaavassa mekaniikan tehtävässä oli eroja kaikkien ryhmien välillä ($F(2,7260) = 126,85$ $p < 0,001$) (Kuvio 6.7). Tehostettua tukea saaneiden oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli 49, erityistä tukea saaneiden oppilaiden 43 ja muiden oppilaiden 58. Kaikki ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) (Kuvio 6.7).

Kuvio 6.7 Ryhmien väliset erot päätelytaitoa mittaavassa mekaniikan tehtävässä; ratkaisuprosenttien keskiarvo

6.4 Pohdinta

Oppimaan oppimisen arvioinnin yhteydessä kerättiin keväällä 2017 tietoja myös oppilaiden saamasta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Tämän luvun tarkoituksena on kuvata tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden esiintyvyyttä arvioinnin aineistossa ja suoriutumista arvioinnin osaamistehtävissä. Otokseen perustuvaa aineistoa verrattiin alueittain viimeisimpiin tilastolukuihin. Maakunnittaisessa tarkastelussa tukea saavien oppilaiden osuudet vaihtelivat aineistossa ja erosivat myös tilastoista. Eräänä yksityiskohtana tulee huomioida se, että osa erityistä tukea saaneista oppilaista on voitu jättää arvioinnin ulkopuolelle, jos opettaja on arvioinut tehtävien olevan oppilaille liian haasteellisia. Toinen tukea saavien oppilaiden suhteelliseen osuuteen aineistossa vaikuttava seikka on se, että tilastointipäivä on aina syksyisin (20.9.); näin arvioinnin ajankohtana keväällä 2017 on mahdollisesti ollut jonkin verran uusia tehostettua tai erityistä tukea saaneita oppilaita tilastoinnin ajankohtaan verrattuna. Tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden esiintyvyyden vaihtelu arvioinnissa tilastoihin nähden on siten aineiston ominaisuus, joka vaihtelee myös otokseen osuneiden koulujen vuoksi, koska koulujen välillä on vaihtelua tukea saavien oppilaiden osuuksissa.

Tehostettua tai erityistä tukea saaneiden oppilaiden sukupuolijakauma osui arvioinnin aineistossa kuitenkin hyvin lähelle kaikkien yhdeksäsluokkalaisten tukea saaneiden sukupuolijakaumaa. Aineistossa erityistä tukea saavista oppilaista

poikia oli 66 prosenttia: tilastoissa osuus on vastaava. Tehostettua tukea saavissa poikia oli aineistossa 59 prosenttia ja tilastoissa 62 prosenttia.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikilla osoitetun osaamisen alueilla tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden tulos oli heikompi kuin muiden oppilaiden tulos. Tulos oli siten linjassa vuoden 2015 PISA-tutkimuksen luonnontieteiden osaamistulosten kanssa (Vainikainen & Hautamäki, 2018).

Samalla on niin, että oppimaan oppimisen arvioinnissa tehostettua tukea saavien tulos oli useimmiten parempi kuin erityistä tukea saavien oppilaiden tulos. Suurimmat erot olivat päättelytaidoissa ja matemaattisen ajattelun tehtävissä. Pienimmillään ryhmien väliset erot olivat työmuistitehtävissä, kuvien avulla arvioidussa mekaniikan päättelytehtävissä ja luetun ymmärtämisessä. Ainoa tulkintojen päällinjasta eroava havainto on työmuistitehtävän moodiarvojen tulos, jossa erityistä tukea saavien moodin arvo oli isompi kuin tehostettua tukea saavien moodin arvo. Tässäkin piti paikkansa se, että tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden ratkaisuprosenttien keskiarvo oli heikompi kuin muiden oppilaiden tulos.

Tukea saaneiden oppilaiden osoitettua osaamista vuoden 2017 oppimaan oppimisen arviointiaineistolla on tarkasteltu suuralueiden välisten alueellisten erojen osalta (Lintuvuori & Vainikainen, 2018) sekä tuen toteutuspaikan osalta (Hienonen & Lintuvuori, 2018) toisessa yhteydessä. Alueelliset erot oppimaan oppimisen arviointiaineistossa suuralueiden välillä olivat pieniä, mutta tilastollisesti merkitseviä, ja samansuuntaisia kuin PISA-tutkimuksen aineistossa. Alueelliset erot heijastuivat myös tehostettua ja erityistä tukea saaneiden oppilaiden ryhmiin (Lintuvuori & Vainikainen, 2018). Tukea saaneiden oppilaiden opetuksen toteutuspaikkaa oppimaan oppimisen arvioinnin aineistolla tarkasteltaessa voitiin havaita, että tukea saavia oppilaita opiskeli kaikenkokoisissa ja kaikenmuotoisissa luokissa. Luokat, joissa kaikki oppilaat saivat erityistä tukea, erosivat oppimaan oppimisen osaamistehtävissä suoriutumisen suhteen muista luokista, kun taas yleisopetuksen luokat ilman erityisen tuen saajia ja yleisopetuksen luokat, joissa oli myös erityistä tukea saavia oppilaita, eivät eronneet. Osaamistehtävissä eroja ei myöskään ollut kuin luetun ymmärtämisen osalta, kun erityisen tuen saajia vertailtiin yleisopetuksen luokissa ja erityisen tuen luokissa opiskelun suhteen. Edellä mainitut tulokset kertovat tuen tarpeen oppilaiden osaamisen samankaltaisuudesta opetusryhmästä riippumatta, kun ilmiötä tarkastellaan valtakunnallisesti edustavalla poikkileikkausotoksella. Tuloksista ei kuitenkaan voida päätellä, onko tuen toteutuspaikka vaikuttanut osaamisen kehitykseen pidemmällä aikavälillä (Hienonen & Lintuvuori, 2018)

Saman oppilasjoukon siirtymistä toisen asteen opintoihin heti peruskoulun päätyttyä on tarkasteltu yhteisvalintarekisterin pohjalta (Jahnukainen, Vainikainen, Lintuvuori, Asikainen, Keskinen & Hotulainen, 2018). Valtaosa tehostettua tai erityistä tukea saaneista oppilaista siirtyi muun ikäluokan tapaan toisen asteen opintoihin heti peruskoulun päätyttyä. Kun hakemisen onnistumista kuvattiin toisen asteen opintoihin hyväksymisen näkökulmasta, havaittiin, että tehostettua ja erityistä

tukea saaneet oppilaat tulivat hyväksytyiksi hieman muita oppilaita harvemmin (tehostettu tuki 97,6 %, erityinen tuki 97,7 %, muu perusopetus 99,5 %) (Jahnukainen, Vainikainen, Lintuvuori, Asikainen, Keskinen & Hotulainen, 2018). On kuitenkin huomioitava, että osa tukea saaneista oppilaista on saattanut siirtyä suoraan lisäopetukseen. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että niin tehostettua kuin erityistäkin tukea saaneiden oppilaiden joukossa oli myös oppilaita, joiden suoritustaso oli korkea. Keskilukujen pohjalta voidaan lisäksi todeta, että tehostettua ja erityistä tukea saavissa ryhmissä oli paljon myös keskenään samantasoista osaamista. Tämäkin aineisto siis osaltaan todentaa sen tosiasian, että tehostetun ja erityisen tuen saannin takana on aina muutakin kuin vain heikompia kognitiivisia suorituksia. Tulos siten myös osoittaa, että tukea tulee saada, kun sitä tarvitsee ja syyt saavat ja voivat vaihdella. Siksi onkin huomioitava, että tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden joukko muodostuu osaamistasoltaan erilaisista oppilaista. Oppimaan opimisen arvioinnissa osoitetun osaamisen heikompi taso näissä ryhmissä osaltaan kuvaa sitä, että tehostetussa ja erityisessä tuessakin on tärkeää korostaa oppiaineiden rinnalla uusien opetussuunnitelmien mukaisten laaja-alaisten taitojen osuutta ja määrittelyä: ajattelutaidot ja oppimaan oppiminen ovat laaja-alaisten taitojen keskeinen osa. Niiden intensiiviseen opettamiseen ja huomioonottamiseen on olemassa toimivaksi todettuja ratkaisuja (Halinen, Hotulainen, Kauppinen, Nilivaara, Raami ja Vainikainen, 2017).

Lähteet

- Halinen, I., Hotulainen, R., Kauppinen, E., Nilivaara, P., Raami, A. & Vainikainen, M.-P. (2017). *Ajattelun taidot ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hienonen, N. & Lintuvuori, M. (2018). Opetuksen toteutuspaikka yläkoulussa – erilaiset opetusryhmät ja osaaminen. Teoksessa M.-P. Vainikainen, M. Lintuvuori, M. Paananen, M. Eskelinen, T. Kirjavainen, N. Hienonen, ... & R. Hotulainen, *Oppimisen tuki varhaislapsuudesta toisen asteen siirtymään: tasa-arvon toteutuminen ja kehittämistarpeet* (s. 75–81). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Jahnukainen, M. (2011). Different strategies, different outcomes? The history and trends of the inclusive and special education in Alberta (Canada) and in Finland. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 55(5), 489–502.
- Jahnukainen, M., Vainikainen, M.-P., Lintuvuori, M., Asikainen, M., Keskinen, H.-L. & Hotulainen, R. (2018). Tehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden sijoittuminen toisen asteen opintoihin. Teoksessa M.-P. Vainikainen, M. Lintuvuori, M. Paananen, M. Eskelinen, T. Kirjavainen, N. Hienonen, ... & R. Hotulainen, *Oppimisen tuki varhaislapsuudesta toisen asteen siirtymään: tasa-arvon toteutuminen ja kehittämistarpeet* (s. 87–93). Valtioneuvoston

- selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kivirauma, J. & Ruoho, K. (2007). Excellence through special education? Lessons from the Finnish school reform. *Review of Education*, 53(3), 283–302.
- Lintuvuori, M. (2015). Oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestäminen virallisen tilastotiedon ja empiirisen tutkimusaineiston kuvaamana. Teoksessa M. Jahnukainen, E. Kontu, H. Thuneberg & M.-P. Vainikainen (toim.), *Erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen* (s. 43–76). Kasvatusalan tutkimuksia 67. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Lintuvuori, M., Jahnukainen, M. & Hautamäki, J. (2017). Oppimisen ja koulunkäynnin tuen vaihtelu kunnissa – alueellinen tasa-arvo perusopetuksessa. *Kasvatus*, 48(4), 320–335.
- Lintuvuori, M. & Vainikainen, M.-P. (2018). Alueelliset erot. Teoksessa M.-P. Vainikainen, M. Lintuvuori, M. Paananen, M. Eskelinen, T. Kirjavainen, N. Hienonen, ... & R. Hotulainen, *Oppimisen tuki varhaislapsuudesta toisen asteen siirtymään: tasa-arvon toteutuminen ja kehittämistarpeet* (s. 67–74). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- OECD. (2016). *Low-performing students: Why they fall behind and how to help them succeed*. PISA. Paris: OECD Publishing.
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuslaki 628/21.8.1998. Säädöksiä seurattu 29.3.2019 saakka.
- Sabel, C., Saxenian, A., Miettinen, R., Kristensen, P. H. & Hautamäki, J. (2011). *Individualized service provision in the new welfare state: Lessons from special education in Finland*. Sitra studies 62. Helsinki: Sitra
- SVT (2016). *Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2015* (verkkójulkaisu). ISSN=1796-3796. 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 22.11.2017. http://www.stat.fi/til/kjarj/2015/kjarj_2015_2016-02-11_tie_001_fi.html
- SVT (2017). *Erityisopetus 2016* (verkkójulkaisu). ISSN = 1799-1595. 2016. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 22.11.2017. http://www.stat.fi/til/erop/2016/erop_2016_2017-06-13_tie_001_fi.html
- Vainikainen, M.-P. & Hautamäki, J. (2018). Luonnontieteissä heikosti menestyvien oppilaiden kokemus saamastaan tuesta suomalaiskouluissa. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.), *Pisa pintaa syvemmältä. Pisa 2015 Suomen pääraportti* (s. 97–120). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., ... & Vainikainen, M.-P. (2016). *Huipulla pudotuksesta huolimatta: PISA 15 ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41.